

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
“ ___ ” _____ 2018 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Державні та муніципальні фінанси»

на тему: «Державний борг України: механізм управління та
обслуговування»

Виконавець:

студент Логвиненко П. О.
факультету ЦЗФН

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Шикіна Наталя Анатоліївна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ КРАЇНИ	7
1.1 Державний борг: сутність, причини виникнення, класифікація.....	7
1.1.1 Характерні ознаки внутрішньої та зовнішньої заборгованості держави.....	12
1.2 Особливості державної боргової політики.....	17
РОЗДІЛ II. ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ УКРАЇНИ	25
2.1 Оцінка динаміки державного боргу України.....	25
2.2 Аналіз стану зовнішнього та внутрішнього боргу	31
2.3 Особливості погашення внутрішнього та зовнішнього боргів України.....	46
РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ.....	56
3.1 Напрями покращення управління державним боргом України.....	56
3.2 Можливості застосування іноземного досвіду для удосконалення управління державним боргом в Україні.....	64
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах формування та функціонування ринкової економіки важливою складовою державних фінансів є державний борг. Дефіцит державного бюджету, залучення та використання позик для його покриття призвели до формування і значного зростання державного боргу в Україні. Великі розміри внутрішнього і зовнішнього боргу, а також відповідно зростання витрат на його обслуговування обумовлюють необхідність вирішення проблеми державного боргу, а відтак і пошуку шляхів вдосконалення механізму його управління. Як свідчить досвід багатьох країн, чим обтяжливішим стає для держави нагромаджений зовнішній та внутрішній борг, тим його обслуговування активніше включається у взаємодію з функціонуванням економіки та її фінансової системи.

В перехідній економіці України державний борг все більше набуває характеру не лише фінансової, але і соціально-політичної проблеми. Державний борг прямо пов'язаний з проблемою економічної безпеки країни.

Питання управління та обслуговування державного боргу є особливо важливим в контексті тих економічних труднощів, які впродовж останніх років переживає Україна. Розв'язання проблеми обслуговування державного боргу є одним із ключових факторів економічної стабільності в країні. Від характеру врегулювання боргової проблеми в значній мірі залежить бюджетна дієздатність держави, стабільність її національної валюти, а відтак фінансова підтримка міжнародних фінансових організацій. Необхідність розв'язання цих питань потребує пошуку шляхів вдосконалення механізму управління та обслуговування державного боргу в Україні.

Розробці теоретичних засад державного боргу присвячені роботи видатних економістів минулого Ж.Бодена, Т.Гоббса, Д.Локка, А.Сміта, Д.Рікардо, А.Вагнера, Д.Мілля, П.Самуельсона, І.Озерова та інших. Аналізу державного боргу, механізму управління ним, дослідженням економічної природи державного боргу, його сутності, обслуговування боргу присвячено

багато праць вітчизняних науковців, серед яких В.П. Задорожний, В.П. Каменська, Л.В. Лисяк, С.Л. Лондар, О.П. Макар, І.Я. Чугунов, С. Боринець. Теоретичні основи державного боргу та питання щодо його управління висвітлюються в працях таких українських вчених, як: О.Д.Василик, А.С. Гальчинський, Г.Н. Климко, В.В. Корнєєв, О.В. Плотніков, І.Я. Софіщенко, В.М. Суторміна, В.О. Степаненко, В. М. Федосова, В. М. Федоренка та інші. Серед західних економістів важливий внесок в дослідження цієї теми зробили: Р. Барро, У. Беверідж, Дж. Б'юкенен, Дж. Кейнс, А. Лаффер, А. Лернер, Р. Масгрейв, Р. Мандел, К. Рейнхарт, Д. Рікардо, К. Рогофф, А. Сміт, М. Фрідман і інші.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є наукове обґрунтування економічної природи державного боргу; виявлення основних тенденцій і специфічних особливостей формування державного боргу в Україні; обґрунтування концептуальних засад щодо вдосконалення механізму управління державним боргом та його обслуговування в умовах перехідної економіки України.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачається вирішити ряд задач, головними з яких є:

- обґрунтування економічної сутності державного боргу як складової державних фінансів;
- виявлення основних тенденцій формування державного боргу України;
- визначення основних етапів формування державного внутрішнього боргу, аналіз механізму управління ним;
- оцінка розміру та динаміки зовнішньої заборгованості України;
- узагальнення зарубіжного досвіду обслуговування державного боргу з метою його можливого використання в Україні;
- розробка пропозицій щодо удосконалення управління та обслуговування державного боргу в Україні.

Об'єктом дипломної роботи є державний борг України.

Предметом - є механізм управління та обслуговування державного боргу України, розробка шляхів вдосконалення системи управління державним боргом України.

Методи дослідження. У ході дослідження було використано загальнонаукові і спеціальні методи дослідження: аналізу і синтезу - при визначенні основних понять, функцій, складових державного боргу, а також при з'ясуванні боргового стану України і зарубіжних країн; опису, історичного та логічного - для аналізу загального боргового стану в Україні, розкриття проблем, пов'язаних із державною заборгованістю і розробки основних стратегічних перспектив для покращення ситуації в даній сфері; економіко-математичний - для визначення залежностей між основними статистичними показниками, що характеризують загальний борговий стан, видатки, необхідні на обслуговування державного боргу, а також виявлення взаємозв'язків між даними показниками і загальним економічним становищем держави. Для наочності аналітичного матеріалу в роботі було використано табличний і графічний методи. Розрахунки здійснювалися з використанням табличного процесора Microsoft Excel. Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, що визначають механізм управління державним боргом, офіційні статистичні матеріали Державного комітету статистики України, звітні дані Міністерства фінансів України, Рахункової палати України та Національного банку України, джерела міжнародних фінансових організацій, економічні звіти науково-дослідних центрів, статистичні щорічники. Широко використані праці українських та іноземних авторів, матеріали науково-практичних конференцій, семінарів, рекомендації міжнародних експертів щодо здійснення боргової політики в Україні, довідкова, періодична література та інші публікації. Наукова новизна одержаних результатів полягає у дослідженні впливу державного боргу на економічний і соціальний розвиток держави, виявленні основних тенденції його формування та пропозиціях

щодо нових методів управління державним боргом, які дозволять підвищити ефективність мобілізації і управління фінансовими ресурсами держави.

У роботі отримано нові наукові результати, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання - виявлення напрямів впливу державного боргу України на фінансову систему держави в контексті вдосконалення його механізму управління та обслуговування. Практичне значення дослідження полягає у розробленні рекомендацій щодо підвищення ефективності та вдосконалення системи управління державним боргом у сучасних умовах на Україні. Отримані теоретичні положення, а також нові методичні підходи дослідження можна використати у процесі викладання економічних дисциплін у вищих закладах освіти, для підготовки навчальних та методичних посібників, спецкурсів з економічної теорії, державних фінансів тощо. Положення щодо вдосконалення системи управління державним боргом доцільно враховувати при формуванні та реалізації економічної політики, вдосконаленні нормативно-правового та інституційного забезпечення механізму управління державним боргом України.

ВИСНОВКИ

Дослідження показують, що державний борг є важливою частиною державних фінансів та економіки в цілому. Динаміка заборгованості повинна контролюватися центральним органом влади через необхідність встановлення політики щодо управління боргом на реальний період і на майбутнє.

Виходячи з результатів аналізу державного боргу та дослідження поточного стану боргового навантаження в Україні, можна зробити висновок, що існуючий рівень економічної безпеки в країні загрожує, відповідно до тенденції швидкого зростання обсягу зовнішнього та внутрішнього боргу.

Державний борг може досягти досить великого розміру, але він завжди повинен бути певною мірою залежний від ВВП. Перевищення індексу національного боргу відносно обмеженого розміру ВВП, а отже, і інших макроекономічних показників, стає загрозою для економічної безпеки країни.

Тому уряд України повинен розробляти правильні стратегії та управляти державним боргом для забезпечення боргової безпеки держави та її економічного зростання.

Вивчення поточного стану державного боргу України засвідчило зростання основних показників останніх років, не показавши жодних твердих кроків з боку уряду щодо зменшення боргу країни або запровадження ефективної реструктуризації старих боргів. Щоб протистояти сучасним викликам, можна запропонувати використовувати системний підхід до управління державним боргом шляхом надання Комітету з управління борговими зобов'язаннями основних повноважень у цій сфері. Прийняття таких рекомендацій сприятиме ефективному використанню зовнішніх запозичень, допоможе відновити та розвинути «проблемні зони» економіки та збільшити доходи державного бюджету.

Отже, державний борг України має дві складові - це державний внутрішній борг та державний зовнішній борг. Кількісну оцінку державного

внутрішнього боргу здійснюють у національній валюті, зовнішнього - в іноземній, як правило, в доларах США. Статистика державного боргу свідчить про кілька етапів у його формуванні та розвитку.

Залучені зовнішні позики повинні вести до збільшення виробничих потужностей, головним чином тих підприємств, продукція яких йде на експорт. Збільшення експорту продукції призведе до збільшення валютних надходжень до держави, які необхідні для обслуговування та погашення зовнішнього боргу.

Ріст державного боргу призводить до збільшення витрат по його обслуговуванню. Управління державним боргом повинно бути спрямовано на збільшення середнього терміну погашення заборгованості та скорочення витрат на обслуговування боргу.

Розміри державного боргу в своїх абсолютних значеннях можуть досягати досить великих величин, проте борг завжди мусить знаходитися в певній визначеній кореляційній залежності у відповідній пропозиції, відносно абсолютної величини ВВП.

Для удосконалення нормативно-правового забезпечення механізму управління зовнішнім державним боргом слід прискорити розробку та ухвалення Закону України «Про зовнішній борг України», де необхідно:

- чітко визначити понятійний апарат зовнішнього боргу держави; вказати механізми залучення кредитних ресурсів та обслуговування і погашення зовнішнього боргу;
- рекомендувати інструментарій управління зовнішнім державним боргом; законодавчо заборонити використання зовнішніх запозичень держави для фінансування поточних бюджетних витрат;
- заборонити отримання дорогих короткотермінових кредитів.

Стратегічною метою державної боргової політики України має стати залучення фінансових ресурсів для ефективного реалізації програм інституційного та інвестиційного розвитку країни із одночасним забезпеченням стабільного співвідношення державного боргу до ВВП.

Важливим завданням стратегічного управління державним боргом є також пошук оптимального співвідношення між борговим та податковим фінансуванням бюджетних видатків.

Комплексне вирішення проблеми зовнішнього державного боргу із врахуванням запропонованих заходів сприятиме розбудові державних фінансів та покращанню фінансового стану України.

Потрібна термінова зміна підходів до економічної стратегії. Потрібен загальний план економічного розвитку, захищений від популізму і короткострокових інтересів політиків. Потрібно, щоб місце зовнішньої допомоги впливало з власного плану, а не вимоги зовнішньої допомоги диктували внутрішні економічні рішення.

Можна взяти приклад з Польщі, яка домоглася співпраці з МВФ на власних умовах. Перше, що було в цій програмі, - це списання боргів. Списання, а не нарощення. Саме так діяли розумні уряди, розуміючи небезпеку боргу для слабких економік.

Україна може легко відмовитися від хронічних зовнішніх запозичень. Для цього треба лише уміти акумулювати ресурс, який генерує національна економіка, і спрямовувати його в економічний розвиток, найперше - виробничий. Але ні в якому разі не можна допустити стану, коли зовнішній борг вже не дозволить ні ухвалювати рішення, ні діяти подібним чином.

Для покращення ситуації з державним боргом Україна має створити сприятливі умови для залучення прямих іноземних інвестицій.

Перш за все, інвестиції ззовні приносять в країну валютні доходи і є запорукою стабільності курсу гривні.

По-друге, інвестиції - це ресурс для модернізації економіки та створення нових галузей, секторів, підприємств, робочих місць. На відміну від позик, інвестиції створюють основу для економічного зростання і дозволять Україні фактично перерости державний борг - знизити відношення боргу до ВВП до стійкого рівня. І при стабільному, стійкому зростанні

економіки, зарплати і доходи населення, надходження до держбюджету, а також загальне благополуччя громадян повинні приносити користь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. - 2018. - Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.help/law/2456-VI>.
2. Лісовенко В.В. Державний борг: концептуальні засади та макроекономічні аспекти / В.В. Лісовенко, Л.Я. Бенч, О.І. Бец // Фінанси України. - 2014. - № 12. - С. 7-31. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2014_12_3.
3. Сімків Л.Є. Державний борг України: сучасний стан та основні тенденції / Л.Є. Сімків, Ю.Д. Лозяк // Науковий вісник Херсонського державного університету. - 2015. - С. 32-35
4. Johnson W. Internal Vs. External Debt [Електронний ресурс] / Walter Johnson // Bizfluent. - 2017. - Режим доступу до ресурсу: <https://bizfluent.com/info-7803516-internal-vs-external-debt.html>.
5. [Баженова О. В.](#) Акумулявання зовнішнього державного боргу України: сподівання на зростання економіки чи занепад (емпіричні аспекти) / О. В. Баженова, Ю. М. Черниш // [Бізнес Інформ](#). - 2017. - № 3. - С. 237-242.
6. Богдан Т.П. Зовнішнє боргове навантаження та моніторинг зовнішніх боргових зобов'язань [Електронний ресурс]: / Т.П. Богдан // Науковий журнал «Економіка України». - 2016. - №5.
7. External Debt [Електронний ресурс] // Investopedia - Режим доступу до ресурсу: <https://www.investopedia.com/terms/e/external-debt.asp>.
8. External debt definition & example [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://investinganswers.com/financial-dictionary/economics/external-debt-2264>.
9. Коляда Т.А. Управління державним боргом у контексті стабілізації державних фінансів України [Електронний ресурс]: / Т.А.Коляда // Гроші, фінанси та кредит. - 2015. - № 7-8 (1).
10. [Пінь А.](#) Боргова політика України в умовах різкого економічного спаду / А. Пінь // [Схід](#). - 2015. - № 1. - с. 38-42.

11. [Козарезенко Л. В.](#) Сучасна боргова політика та розвиток людського потенціалу в Україні / Л. В. Козарезенко // [Формування ринкових відносин в Україні](#). - 2016. - № 4. - с. 97-104.
12. [Наконечна Г. Я.](#) Сучасна боргова політика: співпраця України з міжнародними інвесторами на шляху до стабілізації стану державного боргу / Г. Я. Наконечна, А. Ю. Походій // [Прикарпатський юридичний вісник](#). - 2016. - Вип. 1. - с. 86-89.
13. Митрофанова А.С. Боргова стійкість України: Стан, проблеми та політика / А.С. Митрофанова // Проблеми економіки. - 2017. - № 1. - с. 105-111.
14. Debt Management Policy [Електронний ресурс] // Government Finance Officers Association - Режим доступу до ресурсу: <http://www.gfoa.org/debt-management-policy>
15. Терещенко В.Л. Проблема управління державним боргом України [Електронний ресурс]: / В.Л.Терещенко // Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського. - 2016. - № 10
16. Руда О. Л. Державний борг України на сучасному етапі розвитку [Електронний ресурс]: / О.Л. Руда // Економічна наука. - 2017. - № 4.
17. Кравченко Є.О. Управління державним боргом України з використанням інструментів фондового ринку [Електронний ресурс]: / Є.О. Кравченко // Сумський економічний вісник. - 2015. - № 5.
18. Павловська Є. О. Теоретичне обґрунтування етапів трансформаційних змін державного боргу в Україні / Є. О. Павловська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. - Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2014. - Вип. 38. - С. 380-390 (0,62 друк. арк.).
19. Офіційний сайт Міжнародного Валютного Фонду [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.imf.org>.
20. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

21. Бюджет України [Електронний ресурс] // Ціна держави. - 2018. - Режим доступу до ресурсу: <http://cost.ua/budget/debt/>.
22. Таблиця ВВП України по роках (1991 - 2017) [Електронний ресурс] // World table - Режим доступу до ресурсу: <https://worldtable.info/yekonomika/tablica-vvp-ukrainy-po-godam-1991-2016.html>.
23. Офіційний курс українського карбованця щодо іноземних валют, встановлений НБУ (середньорічний) за період 1998-2018рр.: [Електронний ресурс]. - www.bank.gov.ua/files/Exchange_r.xls
24. Все, що потрібно знати про державний борг України [Електронний ресурс] // Kyiv International Economic Forum. - 2017. - Режим доступу до ресурсу: <http://forumkyiv.org/uk/analytics/derzhavnij-borg-ukrayini>.
25. Аналіз сучасного стану зовнішнього державного боргу та ключові напрямки забезпечення боргової безпеки України. Аналітична записка [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1806>.
26. Костюченко В.М. Концептуальні підходи та теоретичні основи зовнішньої заборгованості в умовах глобалізації [Електронний ресурс]: / В.М. Костюченко// Економічні науки. - № 7. - 2015.
27. Гессен А.Є. Наслідки та особливості формування зовнішнього боргу України [Електронний ресурс]: / [А.Є. Гессен, К.В. Проценко, Н.А. Самойленко, М.О. Шульга]; за ред. А.Є. Гессена // Молодий вчений. - 2016. - № 12.
28. Хмелевський С.М. Стан та динаміка зовнішнього боргу України [Електронний ресурс]: / С.М. Хмелевський // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. - 2015. - № 3.
29. Рехтета О.М. Оцінка стану зовнішнього державного боргу [Електронний ресурс]: / О.М. Рехтета // Фінанси. - 2014. - № 2.
30. Валовий зовнішній борг України. Підсумки II кварталу 2018 року [Електронний ресурс] // Економічний дискусійний клуб. - 2018. - Режим

доступу до ресурсу: <http://edclub.com.ua/analitika/valovyy-zovnishniy-borg-ukrayiny-pidsumky-ii-kvartalu-2018-roku>.

31. Кармелюк Г. Зовнішній борг України і валовий внутрішній продукт: моделі трендів динаміки / Г. Кармелюк, С. Пласконь, Х. Кармелюк. // Вісник ТНЕУ. - 2014. - С. 130-143.

32. Стан зовнішньої заборгованості України [Електронний ресурс] // Економічний дискусійний клуб. - 2016. - Режим доступу до ресурсу: <http://edclub.com.ua/analitika/stan-zovnishnoyi-zaborgovanosti-ukrayiny>.

33. Власюк В. Як зовнішній борг підточує економіку України [Електронний ресурс] / Володимир Власюк // Економічна правда. - 2018. Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/01/18/633149/>.

34. Висоцька М. П. Загальні тенденції зовнішнього боргу України [Електронний ресурс] / М. П. Висоцька // Экономика - Мировое хозяйство и международные экономические отношения. - 2018. - Режим доступу до ресурсу: <https://www.sworld.com.ua/konferua9/13.pdf>.

35. Структура зовнішнього боргу України (2015-2018) [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/foreigndebt/struct/>.

36. Статистичні дані Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

37. Закон України «Про державний внутрішній борг України» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2604-12>.

38. Олексійчук С. В. Теоретичні доміанти дослідження сутності внутрішнього державного боргу / С. В. Олексійчук. // Економічна наука. - 2016. - №5. - С. 93-96.

39. Курищук К. К. Інтеграція методів управління внутрішнім державним боргом у бюджетний механізм України / К. К. Курищук. // Економіка і регіон. - 2016. - №2. - С. 108-116.

40. Плєць І. І. Моделювання граничної величини внутрішньої заборгованості у взаємозв'язку з бюджетним дефіцитом і зовнішньою складовою державного боргу / І. І. Плєць. // Проблеми економіки. - 2014. - №3. - С. 341-347.

41. Ukraine National Debt: Internal Debt [Електронний ресурс] // CEIC - Режим доступу до ресурсу: <https://www.ceicdata.com/en/ukraine/national-debt-in-uah/national-debt-internal-debt>.

42. Волошанюк Н. В. Державний борг України та його погашення / Н. В. Волошанюк, О. О. Мавдик. // Науковий вісник Херсонського державного університету - 2016. - №18. - С. 50-53.

43. Саприкін В. П. Особливості обслуговування і погашення державного боргу в Україні / В. П. Саприкін. // Науковий вісник Херсонського державного університету. - 2015. - №2. - С. 189-192.

44. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://treasury.gov.ua>.

45. Федорович І.М. Прогнозна оцінка та аналіз витрат на обслуговування державного боргу/ І.М. Федорович// Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». - 2014. - Вип. 27. - С. 114-120.

46. Public Debt: 6 Major Forms of Public Debt - Explained! [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://www.yourarticlelibrary.com/debts/public-debt-6-major-forms-of-public-debt-explained/26311>.

47. Top 8 Methods for Redemption of Public Debt - Explained! [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://www.yourarticlelibrary.com/debts/top-8-methods-for-redemption-of-public-debt-explained/26307>.

48. Борисюк О.М. Шляхи оптимізації державного боргу в сучасних умовах [Електронний ресурс]: / О.М. Борисюк // Гроші, фінанси та кредит. -

2016. - № 1. 50. Повернення зовнішніх боргів: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net>

49. Чубак А.Ю Аналіз державного боргу України в сучасних умовах [Електронний ресурс]: / А.Ю.Чубак// Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського. - 2016. - № 10.

50. Макар О. П. Світовий досвід управління державним боргом та перспективи його застосування в Україні [Електронний ресурс] / О. П. Макар, Г. Я. Ільницька-Гикавчук, І. С. Дулин // Ефективна економіка № 10. - 2013.

51. [Дорошенко Г. О.](#) Пріоритетні напрями удосконалення політики управління державним боргом / Г. О. Дорошенко // [Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Економічна.](#) - 2016. - Вип. 90. - С. 35-43.

52. Софієнко А. Міжнародний досвід управління зовнішнім державним боргом: уроки для України / Анастасія Софієнко. // Вісник АПСВТ. - 2017. - С. 36-46.

53. Іванченко М. О. Аналіз державного боргу України в сучасних умовах / М. О. Іванченко, К. М. Добролежа, А. Ю. Чубак. // Гроші, фінанси і кредит. - 2016. - №10. - С. 792-797.

54. Непряхіна Н. Операція «реструктуризація»: Україна змогла домовитися з кредиторами? / Н. Непряхіна / РБК-Україна [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://www.rbcua.com/ukr/analytics/operatsiya-restrukturizatsiya-ukraina-smogla-1440706536.html>

55. Сизранцев Г. О. Управління державним боргом України: проблеми та напрями оптимізації / Г. О. Сизранцев. // Бізнес Інформ. - 2013. - №12. - С. 56-60.

56. Рогозна В. С. Державний борг України: аналіз поточних проблем та стратегії по управлінню / В. С. Рогозна. // Молодий вчений. - 2018. - С. 143-146.

57. Макар О.П., Світовий досвід управління державним боргом та перспективи його застосування [Електронний ресурс]: / О.П. Макар, Г.Я. Льницька-Гикавчук, І.С. Дулин // Ефективна економіка. - 2015. - №10.
58. Рейтинг стран по государственному долгу в 1980-2016 гг., в % к ВВП [Електронний ресурс] // Статистика стран. - 2017. - Режим доступу до ресурсу: <http://svspb.net/danmark/gosudarstvennyj-dolg-stran.php>.
59. Государственный долг стран мира 2018 [Електронний ресурс]. - 2018. - Режим доступу до ресурсу: http://fincan.ru/articles/15_gosdolg-stran-mira-2018/.
60. Богдан Т. П. Координація фіскальної політики та механізми обмеження державного боргу й дефіциту в ЄС / Т. П. Богдан // Фінанси України. - 2018. - № 3. - С. 24-42.
61. Тамарович А. Государственный долг в странах ЕС и как он работает [Електронний ресурс] / Антон Тамарович. - 2018. - Режим доступу до ресурсу: <http://www.eedialog.org/ru/2018/09/26/likbez-gosudarstvennyj-dolg-v-stranah-es-i-kak-on-rabotaet/>.
62. Державний та гарантований державою борг [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/news/view/statistichni-materiali-schodo-derzhavnogo-tagarantovanogo-derzhavuju-borgu-ukraini>.
63. National debt in EU countries in the 1st quarter 2018 [Електронний ресурс]. - 2018. - Режим доступу до ресурсу: <https://www.statista.com/statistics/269684/national-debt-in-eu-countries-in-relation-to-gross-domestic-product-gdp/>
64. Чеберяко О. В. Боргові парадокси та орієнтири державного кредитування / О. В. Чеберяко, Н. М. Пасічна // Економічний вісник університету. - 2015. - Вип. 24(1). - С. 158-164.
65. Countries with the lowest national debt in 2017 [Електронний ресурс]. - 2017. - Режим доступу до ресурсу: <https://www.statista.com/statistics/273488/countries-with-the-lowest-national-debt/>

66. Wijffelaars M. Europe's (public) debt challenge [Електронний ресурс] / Maartje Wijffelaars // Economic Report. - 2015. - Режим доступу до ресурсу: <https://economics.rabobank.com/publications/2015/may/europes-public-debt-challenge/>.

67. List of National Debt by Country [Електронний ресурс] // Economics help. - 2017. - Режим доступу до ресурсу: <https://www.economicshelp.org/blog/774/>.

68. Бусленко В.В. Аналіз бюджетного дефіциту і державного боргу Польщі [Електронний ресурс]: / В.В.Бусленко // Економічні наукові інтернет - конференції. - 2016. - № 4.

69. Countries with the highest public debt in 2017 [Електронний ресурс]. - 2017. - Режим доступу до ресурсу: <https://www.statista.com/statistics/268177/countries-with-the-highest-public-debt/>

70. Public sector finances, UK: July 2018 [Електронний ресурс] // Office for National Statistics - Режим доступу до ресурсу: <https://www.ons.gov.uk/economy/governmentpublicsectorandtaxes/publicsectorfinance/bulletins/publicsectorfinances/july2018>.

71. France Government Debt to GDP [Електронний ресурс] // Trading Economics - Режим доступу до ресурсу: <https://tradingeconomics.com/france/government-debt-to-gdp>.

72. Portugal Government Debt to GDP [Електронний ресурс] // Trading Economics - Режим доступу до ресурсу: <https://tradingeconomics.com/portugal/government-debt-to-gdp>.

73. Босенко. О.С. Управління державними борговими зобов'язаннями в зарубіжних країнах [Електронний ресурс]: / О.С.Босенко // Наукові праці НДФІ. - 2016. - №2.

74. [Королюк Т. О.](#) Структурні ризики державного боргу та політика запобігання дефолту в Україні / Т. О. Королюк // [Академічний огляд](#). - 2016. - № 2. - С. 30-36.

75. Калачова Г. Кому і скільки винна держава Україна [Електронний ресурс] / Г. Калачова, С. Аббасова // Економічна правда. Українська правда. - 2016. - Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/cdn/cd1/2016/03/mvf/index.html>.
76. Статистичні матеріали Міністерства фінансів України про стан виконання бюджету України, 1998-2018 рр. [Електронний ресурс]: - Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77643
77. Державний борг України у кризовий період та напрями його оптимізації [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/12184/1/ivashko_lviv.pdf
78. Мелих О. Ю. Дефіцит державного бюджету як індикатор боргової безпеки України [Електронний ресурс]: / О. Ю.Мелих// Ефективна економіка. - 2016 - № 4.
79. [Макогон Ю. В.](#) Зовнішній борг України на сучасному етапі економічної кризи / Ю. В. Макогон, О. А. Пахомова // [Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"](#). - 2016. - № 13. - С. 108-113.
80. The global debt clock [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: https://www.economist.com/content/global_debt_clock.
81. Аналіз виконання бюджету за січень - вересень 2017 року [Електронний ресурс] // Бюджетний моніторинг. - 2017. - Режим доступу до ресурсу: https://www.ibser.org.ua/sites/default/files/kv_iii_2017_monitoring_ukr.pdf.
82. Гедзь О. Зарубіжний досвід управління державним боргом та можливості його імплементації в Україні [Електронний ресурс]: / О. Гедзь // Науковий блог. - 2015.
83. Аналіз управління державним боргом України у I кварталі 2018 року [Електронний ресурс] // Експертно-аналітичний центр «Оптіма». - 2018. - Режим доступу до ресурсу: <http://optimacenter.org/userfiles/>

84. Фурдичко Л. Є. Причини зростання державного боргу, його управління і обслуговування, оптимізація боргової політики України [Електронний ресурс] / Л. Є. Фурдичко, О. М. Піхоцька // Економіка та держава. - 2018. - Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4188&i=7>.